

II.

A talaj és a fal.

A modern lakás belső díszletének vagy díszítményezésének célja az öszhangzat; a szín és idom öszhangzata. De a teljes művészeti öszhangzat nem képzelhető műszerkezet (styl) nélkül, azonban egészen eltekintve minden határozott, egyszer már létezett történelmi műszerkezettől, eltekintve az egyiptomi, a görög, a byzanti, a román, a góth, egy szóval bármi néven nevezendő stylustól, még is stylust — általán véve — stylust követelünk.

A műszerkezet — stylus — szónak ezen kétértelmű használatát első pillanatban csak az foghatja fel, a ki tökéletesen jártas a művészeti kérdések terén, s e szerint könnyen szolgálhatna okot a félreértésre. Tehát szükséges ezt bővebben megmagyaráznunk, hogy a laikus is — a nem művész — helyesen megértse.

A mit mi a lakásnak belső díszítményezésére nézve műszerkezetnek, stylusnak, nevezünk, az a tárgynak eszményítése, az idomnak öszhangzata a tárgynak eszméjével és az anyaggal, a czállal és a szükséglettel. Az idom legyen az eszmének világos,

kerek kinyomata és semmi — de semmi más. Az idom az eszmének a beszéde. De ha az idom az eszmének a beszéde, kinyomata, melynek öszhangzatban kell lennie a szükséglettel, a *mi* szükségleteinkkel, akkor könnyen belátható, hogy miután más különböző korszakokban, a szükségletek is különbözők voltak, e szerint másfélék lehetnek az idomok — a formák — is, sőt másféléknek is *lenniök kell* a körülmények szerint.

Azon idomok, melyeket a múlt idők művészeti stylusai szerint alkottak, *amazon* művelődési korszaknak voltak a kinyomatai vagy kifejezésmódjai s e szerint nem a *mi* kifejezésmódjaink s így nem is fődözhetik a *mi* szükségleteinket. De ha csak egyszerűn átveszszük azt, a *mi* idegen művészeti és művelődési korszakok sajátosságait képezte, ha azoknak elemeit gondolkodás nélkül vagy kényünk-kedvünk szerint lemásoljuk, akkor nem nyerünk alakot, csak alakszert, nem idomot, hanem mintát vagy idegen szavakkal mondva: nem formát, hanem formulát. Ezen utóbbi kifejezés ugyan nem szokásos a képzőművészetben, hanem azzal is csak úgy vagyunk, mint például az erkölcsstanban vagy vallásban, hol más időknek kifejezésmódjai számunkra formulákká váltak, vagy mintegy megmerevültek s lelkiismeretünk mégis belenyugszik azokba.

S így belenyugszunk, vagy megelégedünk a művészetben is igen gyakran valamely idegen stylus külsőségeivel s azt hisszük, már az nagyon elég, ha mondhatjuk: ez görög, ez góth stb., ámbár valamely görög vagy középkori művész ha feltámad-

hatna, ugyancsak csóválná a fejét, látván a mit mi mivelünk.

Valószínűleg azt mondaná: «Ne készítsétek azt, a mit *mi* készítettünk, hanem készítsétek úgy, a *mint* mi készítettük.»

A régi művészek alkottak koruk s szükségleteik számára s feltalálták a megfelelő idomokat: találjunk föl mi is olyanokat a mi céljaink és szükségleteink számára. Tegyük félre minden mellékcélokat, alkossuk a tárgyakat úgy, hogy ne ábrázoljanak egyebet, mint azt, a minek lenniök kell rendeltetésük szerint, akkor megjő magától a stylus is, a nélkül, hogy keresnők. A tárgyak akkor öszhangzatban lesznek nemcsak önmagukkal, eszméjükkel, de öszhangzatban lesznek egymásközt is, minek eredménye az idomok harmoniája leend.

Ezen értelemben a stylust — műszerkezetet — ízlésnek is nevezhetnők, mert tényleg és igazság szerint csakis azon tárgyak ízlésteljesek, melyek a legtökéletesebben sikerült módon az, a minek lenniök kell, melyeknél tehát az idom és eszme teljesen öszhangzó. Hanem az «ízlés» szó is kétértelmű, és a modern francia például épen olyan tárgyak jelzésére használja, melyek a styllel teljesen ellenkezők, melyeknek alakját vagy idomát nem idézte elő a cél, nem a tárgynak természete, hanem valami külső indok, szeszély, az ujdonság és meglepetés szándoka. S így történt, hogy a francia befolyás által a divat uralkodik az ízlés, az ujdonság, a szép helyett, minek az lett a sajnos következménye, hogy a nagy közönség és kivált a női

közönség fogalmai tökéletesen elferdültek az ízlést és szépet illetőleg s a szépezset — ästhetika — majdnem végképen számüzetett hölgyeink toilettejéből s helyébe lépett a divat, melynek korlátlan engedelmességgel hódolnak.

Jelenkorunk azonban — ha nem is egyáltalában — de legalább részben, helyesebb útra tér, s a mint azon elvből kiindulunk, hogy a tárgynak idoma összhangzó legyen annak céljával és a szükséglettel, akaratlanúl is, inkább a régi mint a modern idomok felé *kell* közelednünk, mert a régi művészeti korszakok nem csak a magok számára, hanem egyáltalában a szükséglet számára találták fel a leghelyesebb idomokat, a görög művészet például az edények, a renaissance bizonyos bútorok számára. Ebből láthatjuk azt is, milyen hasznát vehetjük a régi műkincsek tanulmányozásának.

De most már térjünk át tulajdonképeni tárgyunkra.

A mi a szobának tulajdonképeni színbeosztását illeti, arra nézve azt állították föl törvényül, hogy a színek alólról fölfelé a sötétből a világosba menjenek át, mert úgy van az beosztva a szabad természetben is: a föld képezi a legsötétebb részt, és az ég a legvilágosabbat. Ámbár e hasonlat nem épen a leghelyesebb, mert a szoba, mint elzárt helyiség, épen a szabad természetnek ellentéte, hanem azért mégis van benne igazság. Ha a színhangok fokozata fölfelé a sötétből a világosba mén át, akkor a szoba magasabbnak, szellősebbnek, és a tető, mely rá nehezül, könnyebbnek tünik föl.

Ezt azonban még sem lehet törvényül elfogadni és az igazi műstylus nem is törődött vele soha, sőt ellenben gyakran épen a tetőre alkalmazták a leggazdagabb díszletes ábrázolatokat, mi által sötétnek és nehéznek tüntették fel, csak hogy az ilyen festés és díszletezés nem közönséges lakszobába való, s az mindenestre áll, hogy a padlat vagy talaj nagyon világos ne legyen, minthogy a talaj az összes díszítményezés alapját képezi. E szerint a nyugodtság és szilárdság benyomatát kell tennie, ezért nem szabad sem tulságos díszesnek, sem nagyon tarkának és világosnak lennie, mert a könnyűség a világossal, a szilárdság a sötéttel illik össze. A koczka- vagy rakott padlat — parkette — csak úgy felel meg a czélnak, ha sötét színű fából van, főleg ha a falaknak sötétebb színezetet adni akarunk, a szőnyegekre nézve a fehér és szürke színek épen nem valók, az egészen fehér szőnyeg meg épen megvetendő, kivéve az állatbőrt, például fehér medve vagy olyasmi, de ez is csak hálósobába vagy dolgozószobába való.

De feltűnően ellenkező, kiáltó színeket sem kell használni, mert először nem illő, hogy az, a mi talpaink alatt van, magát mintegy erőszakosan feltolja a szemnek s magára vonja a figyelmet, s másodszer, mert a talaj is egy részét, egy hangját képezi az általános színharmoniónak, hanem egy szérény részét, mely ne legyen, s nem is lehet hangadó, hanem csak kiegészítő.

Ezen czélt bármely anyaggal érhetjük el, de épen olyan könnyen el is hibázhatjuk. A régi olasz

palotákban a talaj művészileg összerakott színes kövekből van készítve, szabályos rajzok szerint, a mai olaszok szintén apró, szabálytalan kötörmelék-ből állítják azt össze, ez igen tartós, nyáron hűs talaj, de szabálytalan tarkasága miatt a szemnek nem igen kellemes. Az utolsó évtizedekben nálunk is divatba jött ezen mozaik-talaj, mely nagyon czélszerű folyosóknak, konyháknak, előcsarnoknak, nyári ebédlőnek, de lakszobáknak nem, először mert hideg s másodsor azért, mert azok, kik nem bírnak saját házzal, oly talajjal beérni kénytelenek, a milyennel a bérelt lakás bír. E szerint csak arról szólhatunk, a mi van, nem arról, a mi lehetne vagy a minnek lennie kellene.

Ránk nézve csakis a rakott- vagy parkett-padolat, az egyszerű deszkapadlat és a szőnyegek bírnak jelentőséggel. A két elsőnek hatása általán véve szerény, az utóbbiak ellenben képesek a legmagasabb színhatályra.

A parkett-talaj is csak elegáns házakban, nagy lakásokban szokásos, leggyakoribb a közönséges deszkapadlat, mely egyszersmind a legkellemetlenebb is.

A talaj sík lap, s minthogy arra butorokat állítunk és rajta járunk, e szerint legelőnyösebb, ha az marad is. A padlat nem tűr semmiféle domborművet. E szerint soha sem kell olyan szőnyeget használni, melyeken az egykor és részint még most is kedvelt dombormű-himzések, állatok, gyümölcsök, virágok vannak. Egyáltalában mindazon képek, melyek a valódiságnak utánzása, nem szőnyegre

valók. Hiszen az természetellenes, és épen azért styl- és ízléstelen is, ha élő lényeken járunk, itt egy állatnak a fejére, ott egy embernek a szájára hágnak. A mire az életben, a valódiságban talpukat nem teszszük s nem is tehetjük, azon ne taposunk ábrázolatban sem. Milyen nevetséges például, ha az ember egy pálmaerdőn jár, mint a madár, s lenéz a báránnyelűs égre!

Épen olyan ízléstelen, a szépművészeti érzéket kegyetlenül sértő, a legrikítóbb színű óriási nagyságú virágtömegek is, melyeket lábaink alá terítik, ökölnyi nagyságú nefelejts, káposztafő nagyságú rózsák mérgező lombok közt; az ilyen lábszőnyegnek rikítón-tarka hatása tökéletesen tönkreteszi a szobának összhangzatát. Minthogy a talaj csak is a nyugodt, szerény alapot képviseli, melynek legyenek aztán a falak, a tető, hogy annak rikító, vakító színein túltegyenek?

Legczélszerűbbek a keletiesen mintázott lábszőnyegek, melyek többé vagy kevésbé sűrű, szabályos vagy szabálytalan virág- vagy másféle rajzokkal díszítve, melyeknek csak az a célja, hogy a sötét alapszín egyhangúságát kellemesen megélénkítse, a színek kellemes, de szerény harmóniája által. Az ilyen szőnyeg azonban csak akkor czélszerű, ha az egész szobát takarja, a hol csak kisebb szőnyeget használunk, ott természetesen más arra való minta is kívánatos, arra szükséges olyan szőnyeg, melynek határozott pártázata van, mert különben nagyon kellemetlen benyomást idéz elő, mintha hiányos, befejezetlen lenne.

A ki szőnyeget nem használhat, vagy nem akar használni, egészségi szempontból — a szőnyegek, ha nem poroltatnak, nem keféltetnek minden nap — valóságos rakhelyei a pornak, a járás által pedig mindenkor apró szőr-parányok válnak el, melyek a levegőben lebegnek és beszívódnak, minek következménye nagyon könnyen tüdőbaj lehet, — az sokkal okosabban teszi, ha a deszka-padlatot beereszti, vagy ha hosszabb ideig lakik egy helyen, egy pár évig például, akkor legcélszerűbb a padlatot olajfestéssel megfesteni, ez a legtisztább és legtartósabb, ha nedves ruhával feltörülük, fényes és szép lesz; csak nagyon világos ne legyen.

A talaj után következik a fal. Az általánosság szempontjából tekintve, mindenesetre a fal azon alkatrésze a szobának — mert épen közvetlenül szemünkbe ötlük — mely a legjelentékteljesebb díszítést kívánja. A plafondra először fel kell tekintenünk, hogy lássuk, a talajra nem illik lenézni, ha belépünk, de a falra mindig és magától is esik tekintetünk. Másrészt pedig a fal mégis csak a szobában mozgó életnek, a bútornak és minden szabadon mozgatható dísznek a háttere. Ha ezt az egészet művészileg rendezve képzeljük magunknak, mint egy képet, akkor megint szükséges, hogy a fal, mint háttér, hatásával előre ne toladjék, sőt inkább legyen szerény, nem rikító színű s mintázata sem legyen feltűnő.

Különösen ha sok képet, főleg olajfestményeket akarunk a falra agatni, akkor legcélszerűbb az egyszínű vagy kékes-szürke, vagy vörös fal, ez

•utóbbi azonban csak dísztermek, ebédlők, szalonok számára való; aranykeretű festmények legjobban veszik ki magokat pompeji-vörösre festett falon, hanem akkor a butorzat, a szőnyegek, egy szóval minden dísz tárgy a leggondosabb ízléssel legyen összeállítva, úgy hogy tökéletesen öszhangzatos benyomást tegyen.

Ha pedig a falat nem akarjuk képekkel, szobrokkal s más egyéb díszletes tárgyakkal ékíteni, akkor a festése, vagy az olcsóbban megszerezhető papírszőnyeg, melylyel bevonatik, magába képezi a díszet, akkor legyen gazdag, de mégis öszhangzatos a szobának berendezésével.

A második kérdés, mely fölötte fontos, az: világos vagy sötét színű legyen-e a fal? — Még csak egy pár évvel ez előtt alig foglalkozott valaki ezen kérdéssel, mert már a múlt század vége óta elvesztettük úgy szólván a színek iránti érzéket, csak azon színeket tartottuk finomnak és elegánsnak, különösen a falak számára, melyek vagy szürkék voltak vagy legalább a szürkébe játszottak, zöldes-szürke, lilás-szürke, vöröses-szürke, világos drapszínű, ezek voltak kedvencz színeink és pedig csak is a legvilágosabb hangban. Ilyen színű, vagyis inkább színtelen alapon megtürtünk valami virág- vagy egyéb mintázatot, mely közönségesen kemény, otromba, rút volt, finom elegáns festésnél pedig gyöngéd, zománczos, mintegy odalehelve.

Képzeljünk magunknak egy szalont, a melyet számtalanszor láthatott az ember, főleg meggazdagodott parvenü-k házaiban, kik minden módon a

világnak mutatni akarják, hogy roppant sok pénzzel és minél kevesebb művészeti ízléssel, szépzeti érzékkel bírnak. A falak fényesek, fehérek, aranyozott párkányzatok, párkánykoszorúk, függönytartók, csillárok, minél szélesebb és nehezebb kép- és tükörkeretek, karos gyertyatartók; hozzá fehér kályha, pompás, rikító színű virágszőnyeg, ragyogó selyembútorok valami erős színben vagy sötétszínű bársonybehúzáttal és aranyozott fával, s végre fehér plafond szürke színezetű festett művakolattal (stukatur): ez volt hosszú éveken át a gazdagok ideálja — sőt nem ritkán még most is az. Ezen ideál pedig csupa merő, kemény ellentétekből és balfogásokból áll. Az arany; minél gazdagabban alkalmazzuk, annál inkább kíván telített, erős színt, melyen nyugszik; minden színes díszletnek, bármilyen harmoniás legyen is magába véve, színfokozatát emelni és erősíteni kell, ha aranyat tesznek hozzá. De itt az aranynak csak a fehér az ellentéte, mely épen nem szín, hanem a színnek tagadása, s az élénk vagy sötét színű butorok meg legkeményebb ellentétet képeznek a fehérrel.

Most már, hála istennek! kissé csökkent a szürke és fehér iránti, mondhatnók: beteges előszeretet, és ismét kezdik kedvelni a teljesebb, egészségesebb színeket, s ezzel ama kérdés is felmerült: világos, vagy sötét színű legyen a fal? — Nagyon sötétszínű szobák, melyek a vak sötétség, a sír benyomását előidéznék, szóba sem jöhetnek; a színt színnek kell hagyni, csak ne tűnjék fel feketének. De ugyanezen okból a nagyon világos vagy épen fehér

falak ellen kell szót emelnünk; azoknál sincs hatása a színnek és a jelleget sem lehet kifejezni, melyet a szobának adni akarunk, legyen az komoly vagy vidám, csendes, kedélyes vagy pompás és gazdag.

Fölötte nehéz, igen ritkán sikerülő feladat az, hogy egy nagyon világos, vagy éppen fehérre meszelt falú szobának ama költői kecsét, ama öntudatlanul elbájoló varázst megadhassuk, melyet a képekben: hangulatnak nevezünk. Még azt sem lehet elérni világos vagy fehér falak mellett, a mit a képnél hangnak neveznek, s a mi a szobában egyre megy a harmoniával; mert hiszen éppen a főkelléke hiányzik: a szín.

A világos fal még azon hátránnyal is bír, hogy minden dísz: képek, vázák, alakok s más egyéb műtárgyak, melyeket arra alkalmazunk s melyeket a fal kedvéért még sem akarjuk nélkülözni, keményen, úgy szólván nyugtalanul veszi ki magát; azaz: összbenyomássá nem egyesül alapjával; a sötét tárgyak úgy néznek ki, mintha lyukakat és foltokat képeznének a fehér falon, a világosak nem emelkednek ki. Éppen úgy van a szobában időző személyekkel is. A fehér vagy nagyon világos fal hátrányára van szép, érdekes arcoknak, csak a sötétebb juttatja azokat teljes érvényre. A festő is éppen ezen okból sötét s nem világos háttért fest az arcképeknek.

Ebben és mint majdnem mindenben, legczélsezerőbb a középút, tartsuk magunkat egyaránt távol a feketétől úgy mint a fehértől, a mi az alapszíneket illeti. Mennyire kell a sötéthez, mennyire a vilá-

goshoz közelednünk, az megint a jellegtől függ, melyet az illető helyiségnek viselnie kell, a mi a szobák rendeltetését és ettől függő színét illeti, arról majd későbben szólunk, a külső föltételek alatt pedig leginkább a napvilágosságnak mennyiségét értjük.

Nagy városaink szűk utczáiban, a három- és négyemeletes házak udvari lakásaiban, sokkal gyakoribb a világosság hiánya, mint fölöslege, s olyan esetekben czélszerűbb, ha inkább a világos színekhez közeledünk, mint a sötétekhez, hogy a komor benyomást kikerülhessük. De ott, hol elegendő a világosság, sőt még a napfény is akadálytalanul felvidíthatja a lakást, avagy ha a helyiség rendeltetése szerint leginkább mesterséges világításra kell számítani, ott nem kellene sem a sötéttel, sem a világossággal törődni, hanem csak bátran a művészeti szabályokat követni.

Szintúgy csak is a művészeti szempontot kellene tekintetbe venni az alapszín megválasztásánál, úgymint azon kérdésnél, milyen más színeket akarunk a díszítésnél használni, hogy a harmoniában a szükséges változatosságot előállíthassuk. Csak hogy e tekintetben mai nap is igen nehéz bizonyos szabályokat fölláttítani, itt csak az a természetes, tapasztalás és gyakorlat által kiképezett ízlésünk, művelt szépészeti érzetünk adhat helyes tanácsot, s mindenek előtt azt kell szem előtt tartanunk, hogy *egy szín* magába soha sem határozhatja meg a hatást, mert az lehet elhibázva, bár milyen szép is legyen magába véve. Itt az egyik szín a másikat föltételezi, s valamennyi tárgy, bútorok és falak,

szőnyeg és plafond, viszonyhatásban állnak. A ki az egyiknek számára a színt megválasztja, annak a többit is tekintetbe kell vennie. Mert csak mindezen tárgyaknak sikerült egyesülése eredményezi a jelleget, a harmoniát, a szépséget, és ez a díszítményezésnek célja.

Hanem még az korántsem elég, ha a falat színre festik, az nem felel meg a művészeti igényeknek. Legyen az a fal fehér vagy vörös, mégis kellemetlen benyomást tesz, ha üres lapját mereszti rá, azért díszre van szüksége. De habár elegendő számú képpel akarnók is díszíteni, az sem elég, ha még olyan nagyértékűek legyenek is, a fal megkívánja a *maga* jogát.

Hogy a fal úgyszólván önállóan, befejezettnek tünjék fel, szükséges azt a padolattól úgymint a plafondtól elválasztani. A padolattól elválasztja a talapzat, a plafondtól a pártázat. A pártázat (bordüre) rendszeren körülfutja mind a négy falat a plafond alatt; hanem ez nem tökéletes díszítmény művészeti szempontból tekintve — e szerint kell, hogy az egyes falak elkülönítése is jelezve legyen, ez pedig úgy történik, ha a pártázat a falnak két oldalán is végigvonul. Hanem ezen esetben nagyon kell arra ügyelni, hogy a pártázat díszítményezete felfordítva ne legyen, például virágfüzér vagy más olyan határozott rajz, mert akkor olyan benyomást tesz, mintha fején állna, tehát arra ügyeljünk, hogy ne menjen lefelé a hol felfelé kell emelkednie. Ezen pártázatok igen tág tért nyitnak a művész képzeletének, kivált ha szélesebbek és díszesebbek mint

rendesen, s ilyen jól sikerült a fenn jelzett modorban körül pártázott falak egyike a legszebb díszítményeknek a falfestés terén. Ezen a téren semmiféle szabály sem korlátozza a művészi képzelet találmányosságát, kivéve a külső feltételek és az öszletnek harmoniája. A talapzat ellenben, mint azon alap, melyen a díszítmények úgyszólván pihennek, vagy a talaj, melyből felemelkednek, felvirúlnak — sokkal egyszerűbb, sőt a legtöbb esetben nagyon is egyszerű legyen, leginkább egyszínű, minden díszítmény nélkül, még pedig igen természetes okból; a bútorok többnyire majd nem egészen eltakarják a talapzatot. Pedig valami jelentékeny díszítményt nem illik olyan helyre alkalmazni, a hol okvetlenül szétdaraboltatik, eltakartatik, s így semmi, vagy mi még rosszabb, csak szétdarabolt hatást gyakorolhat.

A legtöbb esetben, — itt csak is a kisebb, családi lakásról szólhatunk, dísztermek stb. számára egészen más szabályok és más szempontok mérvadók — ha falaink számára falszőnyeget vagy annak festett pótlékát használni akarjuk, az a fő, hogy a háttér vagy alap nyugodt, a szemnek tetsző legyen, öszhangzó a szobának egyéb díszítésével és berendezésével. A fal ne tolakodjék előre rikítón, szerénytelenül, de semmivé se váljék, ne tűnjék el, úgy szólván a semmiségben. Színt kíván a fal és élénkítő díszítményt azon a színen. Ezt pedig már úgy is elérjük, ha a mintázat csak egy hanggal sötétebb az alapszínénél. A legtöbb esetben egyébre nincs szükségünk modern lakásunkban, különösen ha a

fal még más festményekből, rézmetszetű képekből vagy régiségekből álló dísznyer. De ha ezekre nem számítunk, ha a fal maga egyszersmind díszítmény is legyen, akkor más színekre is mehetünk át s még aranyat is használhatunk azoknak emelésére.

Hanem az arannyal bölcsen kell bánni, ha szétszórt felosztásban használtatik, könnyén csillogó nyugtalanságot idéz elő és széles tömegekben mélyen telített színeket kíván maga mellé. Helyesen alkalmazva, az arany a legmagasabb fokra emelt díszítményezésnek a leghatályosabb eleme.
